

For tidlig pubertetsudvikling (undersøgelse af børn)

Til patienter og pårørende

Information om for tidlig pubertetsudvikling (undersøgelse af børn)

Hvad er pubertet?

Puberteten er den periode, hvor piger udvikler sig til kvinder og drenge til mænd. Den normale pubertet hos piger starter mellem 8 og 13 år og hos drenge mellem 9 og 14 år.

Hvad sker der, når puberteten går i gang?

De hormoner, som sætter puberteten i gang, styres overordnet fra Hypothalamus, der ligger i hjernen. Lige nedenunder ligger hypofysen, som modtager signaler fra Hypothalamus om at udskille hormoner. Hypofysen er en ærtstor kirtel, der udskiller hormoner, som er nødvendige for kroppens funktion og udvikling; heriblandt overordnede kønshormoner.

De overordnede kønshormoner (FSH og LH) sendes via blodet til æggestokkene hos piger og testiklerne hos drenge.

I æggestokke og testikler dannes kønshormoner, som sætter puberteten i gang.

Den normale pubertetsudvikling

Hos piger starter pubertetstegn mellem 8 og 13 år.

De første synlige tegn hos piger på, at puberteten er i gang, er, at brysterne begynder at vokse samtidig med, at barnet vokser mere.

Der kommer bumser i ansigtet, øget svedtendens, sveden begynder at lugte, og der kommer hår under armene samt i skridtet.

Den første menstruation kommer typisk mellem 11-16 års alderen.

Gennemsnitsalderen for danske piger er 13 år. Herefter vil barnet vokse mindre og typisk vil piger nå deres sluthøjde, når de er ca. 15-17 år, hvor vækst-zonerne i knoglerne er lukkede.

Drenge starter puberteten mellem 9 og 14 år. De første synlige tegn på, at puberteten er i gang, er, at der kommer bumser i ansigtet, testiklerne bliver større og der kommer hår i skridtet.

Hår under armene, svedtendens, skægvækst og dybere stemme kommer typisk mellem 13 og 16 år.

Tidspunktet, hvor drengene vokser mest kommer ca. midtvejs i puberteten i modsætning til pigerne, der vokser mest i begyndelsen af puberteten. Derfor vil der i nogle få år være en betydelig højdeforskel mellem drenge og piger. Væksten vil typisk være afsluttet og vækstzonerne i knoglerne lukkede omkring 16-20 år.

Psykisk

I takt med at kroppens udseende ændrer sig, ændrer barnet sig også psykisk. De unge er i perioder følelsesmæssigt ustabile og har svært ved at finde et ståsted.

Trangen til at være selvstændig melder sig, hvilket sjældent sker uden diskussioner med forældrene. Samtidig er irritationstærskelen lille, hvilket går ud over omgivelserne, og der opstår lettere konflikter.

Puberteten er også tiden, hvor interessen for det modsatte køn intensiveres, og for nogle betyder det begyndende seksuel aktivitet. Det er dog ikke vores erfaring, at det sker hos børn, der går for tidligt i pubertet. Når puberteten starter til normal tid, vil

For tidlig pubertetsudvikling (undersøgelse af børn)

langt de fleste børn være klar til den udvikling og forandring, der sker. Hvis puberteten starter for tidligt, er dette ikke altid tilfældet.

For tidlig pubertet

Når puberteten starter for tidligt, begynder udskillelsen af overordnede kønshormoner tidligere end normalt, dvs. før det fyldte 8. år hos piger og før det fyldte 9. år hos drenge. Hvis barnet har tegn på pubertetsudvikling i så tidlig en alder, er det en god idé at få barnet undersøgt, da der i meget sjældne tilfælde kan ligge en sygdom bag. Langt de fleste børn, der går i for tidlig pubertet, er piger.

Årsager til for tidlig pubertet

- Det hyppigste er, at de overordnede kirtler af ukendte årsager starter udskillelsen af kønshormoner og hermed starter puberteten. Den fortsatte udvikling af kroppen og kønshormonernes funktion er helt normal, og det er således kun tidspunktet, der er unormalt.
- I sjældne tilfælde kan udskillelsen af hormoner starte, fordi der er et tryk på de kirtler, der stimulerer til dannelsen af kønshormoner, f.eks. ved en svulst.
- Tidlig pubertet ses også hos børn, hvor hjernen tidligere har været udsat for forhøjet tryk, f.eks. ved meningitis eller i forbindelse med medfødte misdannelser så som rygmarvsbrøk.
- Tidlig pubertet kan også skyldes, at barnet har fået strålebehandling på hjernen pga. en svulst.
- I nogle familier er der en arvelig tendens til at gå tidligt i pubertet.
- Relativt mange børn, der er adopteret (især fra Asien), går tidligt i pubertet.
- Endelig ses tidlig pubertet også ved meget sjældne sygdomme i æggestokke, testikler eller binyrer.

Undersøgelser

Alle børnene bliver undersøgt af lægen for at finde ud af, hvor langt de er i deres pubertet. Dette gøres ved, at vurdere brysternes udvikling hos pigerne og testikelstørrelsen hos drengene. Hos både piger og drenge undersøger lægen endvidere, hvor meget kønsbehåring barnet har. Det kan opleves meget grænseoverskridende for barnet, og det er vigtigt at forberede barnet samt fortælle barnet, at dets grænser i almindelighed ikke må overskrides.

Det er vigtigt, at vi får så mange af barnets tidligere højde- og vægtdata som muligt. Vi vil så lave en vækstkurve, der kan være med til at give et billede af barnets udvikling.

For at finde ud af, hvor meget knoglerne er modnet i forhold til barnets alder, skal der tages et røntgenbillede af venstre hånd.

Det kan blive nødvendigt at tage blodprøver og måle hormoner.

Yderligere undersøgelser

Hvis de første undersøgelser fortsat giver mistanke om for tidlig pubertet, bliver der lavet en undersøgelse, hvor barnet får målt hormonerne.

Undersøgelse af hormonerne

Der bliver lagt en meget tynd plastikslange (venflon) ind i en blodåre i armen. Før det lille kateter lægges i armen, kan der sættes et EMLA plaster på, så det gør mindre ondt. Gennem det lille kateter gives et eller flere præparater, som stimulerer hypofysen til at arbejde og det giver ingen ubehag eller bivirkninger.

Under undersøgelsen, der varer ca. 1 time, vil der blive taget blodprøver gennem katetret. Sker der øget udskillelse af kønshormoner, vil det være tegn på, at puberteten er gået i gang. Hvis man ønsker at vurdere andre hypofysehormoner, varer undersøgelsen op til 3 timer.

For tidlig pubertetsudvikling (undersøgelse af børn)

Ultralydsundersøgelse

Hos pigerne kan det blive nødvendigt at foretage en ultralydsundersøgelse af underlivet for at se udviklingen af æggestokke og livmoder. Undersøgelsen er helt uden ubehag, bortset fra at barnet skal drikke meget og først må tisse efter at undersøgelsen er færdig. Det foregår ligesom når en gravid kvinde skannes på maven. Her vil man kunne se, om æggestokkene indeholder æg, hvilket svarer til, at puberteten er i gang.

CT-/MR-skanning

Såfremt undersøgelserne viser, at puberteten er gået i gang væsentligt før forventet tid, vil der blive foretaget en CT-skanning eller en MR-skanning af barnets hoved. Dette er for at udelukke, at der skulle være tale om f.eks. en svulst.

Når barnet skal have foretaget en CT scanning eller en MR scanning, kan det være nødvendigt at lægge et lille kateter i en blodåre for at kunne indsprøjte kontrastvæske, der sendes via blodbanen til hjernen. Kontrastvæsken er helt ufarlig og indgives for at nogle dele af hjernen bliver mere tydelige. Ved både CT- og

MR-scanning er det vigtigt, at barnet kan ligge helt stille under hele undersøgelsen. Barnet skal ligge på en briks, som bevæger sig i små ryk.

MR-scanneren er formet som et stort rør, hvor briksen køres ind igennem og det kan være ubehageligt for det mindre barn, som ikke forstår, hvad der skal ske.

Samtidig laver MR-scanneren høje bankelyde. Forbered derfor barnet på undersøgelsen, som ikke gør ondt, men kan opleves ubehagelig, hvis barnet ikke forud er blevet fortalt, hvad der vil ske. Der er mulighed for, at en voksen kan gå med barnet ind til undersøgelsen. Undersøgelsen varer ca. 45 - 1 time.

Særlige psykiske forhold ved for tidlig pubertet

I undersøgelser har det vist sig, at stort set alle børn, der går for tidligt i pubertet, bekymrer sig om deres fysiske og kropslige udvikling. Særligt piger føler, at de med hensyn til deres brystudvikling og den øgede højde skiller sig ud fra deres jævnaldrende. Graden af problemer svinger fra barn til barn og er afhængig af barnets psyke i øvrigt og omgivelsernes reaktioner, f.eks. skolekammeraters.

Barnet kan føle sig isoleret. Måske bliver det drillet af kammerater pga. dets højde, og for pigernes vedkommende deres brystudvikling. Nogle søger derfor sociale kontakter med ældre børn, hvor de passer bedre ind m.h.t. deres fysiske udvikling, men hvor de vil opleve, at de falder ved siden af med de ting, de i øvrigt er optaget af. For drengene kan det opleves voldsomt, at de pludselig har en fysisk styrke, som de ikke kan formå at bruge hensigtsmæssigt.

Børnene beskrives ofte med en nærmest eksemplarisk opførsel, men kan også have en tendens til at reagere meget kraftigt følelsesmæssigt. Særligt vil man se sådanne reaktioner i forholdet til de nærmeste, og det kan give anledning til, at andre kan opfatte det som udtryk for, at der er tale om dårlig opdragelse. Det er klart, at det vil være meget følelsesmæssigt forvirrende for et mindre barn at være i en pubertetskrop. Barnet vil også have de humørsvingninger, der hører med til at komme i puberteten, hvilket må opleves endnu mere forvirrende for det mindre barn, som ikke kan dele frustrationerne med jævnaldrende. Tidlig pubertet kan behandles.